

Anne baba tutumları & Çocuğun kişiliği üzerine etkisi

Kişilik gelişimi yaşam boyu süren, genetik ve çevresel faktörlere bağlı olarak şekillenen bir olgu olsa da, çocukluk dönemi kişiliğin gelişmesi ve şekillenmesi açısından çok önemlidir. Erken çocukluk dönemi olarak adlandırdığımız 0-6 yaş arasındaki dönem çocukların çevreleri ile etkileşimlerinden en çok etkilendiği, kişiliklerinin büyük ölçüde şekillendiği dönemdir. Bu dönemde çocuk, sosyal bir birey olmayı öğrenirken, kişilik oluşumu açısından gerekli olan özdeşimi model alarak yapar. Çocuğun özdeşim kurmak için seçmiş olduğu model genellikle anne babasıdır, bu nedenle ebeveynlerin çocuğa karşı tutumunun yanı sıra kendi aralarındaki iletişimlerini de çocuğun sağlıklı kişilik gelişimi açısından önemli bir etkendir.

Anne babanın çocukla nasıl iletişim kurduğu, sevginin nasıl ifade edildiği, çocuğun aile içinde bir birey olarak kabul edilip edilmediği, eğitimde kullanılan disiplin yöntemleri **anne baba tutumlarını** belirleyicidir. Bu tutumları şekillendiren pek çok etken vardır; anne babanın yetiştikleri aile ortamı, eğitim seviyeleri, genç yada geç yaşta anne baba olmaları, yaşam olaylarının aile üzerindeki etkileri, çocuğun dünyaya geliş zamanındaki ailenin içinde bulunduğu durum, çocuğun istenip istenmemesi, ailenin içinde bulunduğu kültürel faktörler gibi.

Çocuğun anne babasından aldığı iki temel şey vardır; sevgi ve eğitim. Her ikisinin de yetersiz veya aşırı olduğu durumlarda çocukta olumsuz davranışlar gözlemlenebilir. Sağlıklı bir birey anne babasından sevgi ve eğitimi dengeli bir şekilde alarak gelişir. Ailelerin sevgi ve eğitim (disiplin) konusundaki aşırılığı veya yetersizliği çocukta sağlıksız psikososyal gelişim özellikleri görülmesine neden olabilmektedir. Aşırı sevgi gösteren ebeveynlerde çocuğa karşı aşırı kollayıcı, koruyucu tutum, çocuğun bir birey olarak özerklik gelişimini olumsuz yönde etkilemekte ve çocuğu anne babaya karşı bağımlı hale getirmektedir. Yetersiz sevgi gören çocukta ise, sevgi ve güven eksikliğinden yoksun olarak daha ciddi sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Eğitim konusunda ise, sıkı disiplin tutumu içindeki aileler çocuğa yaşından fazla sorumluluk yüklemekte, katı kurallar koyma ve ceza yöntemi olarak sıklıkla dayatma başvurmaktadır. Gevşek eğitim tutumu sergileyen ailelerde ise çocuğun her yaptığı hoşgörü ile karşılanır. Bunların yanı sıra tutarsız anne baba tutumu vardır ve bu ailelerde ne zaman nasıl bir disiplin tutumu sergileneceği belli değildir, çocuğa karşı tutumun zamanla tutarsız farklı olabileceği gibi, anne babanın çocuğa yaklaşımı konusunda tutarsızlık, eşler arasında farklılık da söz konusu olabilmektedir.

Aşırı Koruyucu Anne Baba Tutumları

Bu tutumu sergileyen anne babalarda çocuğa karşı sevgi aşırıdır ve disiplin yok denecek kadar azdır. Ebeveynler çocuğun her istediğini anında yaparlar ve çocuğa karşı aşırı koruyucu, kollayıcı tutum gösterirler, çocuğa karşı denetim ve sınırlama yoktur ve otorite sağlayamazlar. Genellikle bu tutuma sahip ailelerin tek çocuklu, geç yaşta ve zorluklarla çocuk sahibi olmuş, ilk çocuğunu kaybetmiş veya kendi ailesinden yeterli sevgi görememiş katı kurallarla yetişmiş aileler olduğu gözlemlenmektedir. Bu tarz aile içinde yetişen çocuklarda özgüven eksikliği ve anne babaya bağımlılık görülmektedir. Gevşek disiplinle yetişen bu çocuklar genellikle okul dönemine geldiklerinde karşılaştıkları kurallar karşısında hayal kırıklığına uğramaktadırlar ve aile dışındaki sosyal çevrede ilişkilerde başarısızlık yaşamaktadırlar. Çocukluğundan beri benmerkezci yaşayan birey, erişkinlik döneminde sosyal norm ve toplumsal ahlaki değerlere uygun davranma konusunda kendisini değiştiremez. Çocuk belli bir disiplin anlayışı ile kendisine doğru ve yanlışın gösterilmediği, sorumluluk almadığı bir ortamda yetiştiği için erişkinlik yaşamında da sorumluluk taşımayan, doyumsuz, dürtülerini kontrol edemeyen birey haline gelebilir.

Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumları

Bu ailelerin tutumları aşırı sevgi ve sıkı disiplin şeklindedir. Anne baba bir yandan aşırı koruyucu ve kollayıcı tutum içerisindeyken diğer yandan çocukta yaşının üzerinde bir davranış örüntüsü beklemektedir. Bu tarz aileler daha çok eğitim ve sosyokültürel düzeyi yüksek ailelerdir ve çocuklarını kendileri belirlediği bir kalıba göre yetiştirmek isterler. Çocuğun bir birey olarak gelişimi, kendi tercih ve davranışları aile tarafından desteklenmez. Bu tutumdaki anne babalar çocuğunu olduğu gibi kabul etmezler, her alanda çocuğun kapasitesini zorlayıp, yanlış yapmasını kabul edemezler. Bu tarz ailede

yetişen çocuklar genellikle yanlış yapmaktan korkan, kendine güveni olmayan birey haline gelirler. Anne baba sevgiyi genellikle başarı beklentisi ile sundukları için çocuğa göre sevginin koşulu başarıdır ve başarısızlığı anne babasının sevgisini kaybettirecek bir tehdit olarak algılar, bu durumda yoğun anksiyete gözlemlenebilir. Kendi doğal içgüdüleri ve ailesinin kendisinden beklentileri arasında sıkışıp kaldıkları için, çok fazla çelişki yaşarlar. Bu çocukların ileride nevroitik olma ihtimalleri çok yüksektir

Otoriter ve Reddedici Anne Baba Tutumları

Bu tutumu sergileyen ailelerde çocuğa karşı sevgi ve şefkat yoktur ve eğitim konusunda sıkı bir disiplin vardır. Genellikle çocuk hata yaptığında dayak ve şiddet olarak çocukta cezalandırma yoluna gidilir. Anne babada otorite hakimdir ve çocuğa söz hakkı tanınmaz bu durumda çocuk anne ve babası ile ilişkisini korkuya dayalı geliştirir. Bu korku hissinden dolayı çocuklar genelde anne babaya karşı uysal, dürüst görünür fakat içten içe nefret, öfke, düşmanlık hissine kapılabilirler. Öfke duygularını cezalandırılma korkusu ile dışa vuramadıklarından genelde kendilerine yöneltirler ve bu nedenle bu çocuklarda antisosyal davranışlar, saldırganlık sık görülebilmektedir. Bu tutumla yetişen çocuklar kaygılı, güvensiz, suç işlemeye meyilli, insan ilişkilerinde başarısız ve tutarsız kişilik geliştirebilir. Genellikle karşı çıkma ve saldırganlık ile kendilerini kabul ettirmek isterler, sevgiden uzak bir ortamda yetiştirildikleri için sevgiyi öğrenemez ve kendi çevrelerindeki sevgi gösteremezler.

İlgisiz ve Kayıtsız Anne Baba Tutumları

Bu ailelerde çocuk başıboş bırakılmakta ve neredeyse çocuğun temel ihtiyaçları dışında çocukla hiç ilgilenilmediği gözlemlenmektedir. Disiplinsizlik söz konusudur ve bunun nedeni ilgisizliktir. Bu tutum daha çok sosyoekonomik düzeyi düşük, çok çocuklu, ve her iki ebeveynin de yoğun çalıştığı ailelerde görülmektedir. Bu tip ailelerde çocuk, fiziksel ve duygusal yalnızlık içindedir ve anne baba çocuk arasında iletişim kopukluğu vardır. Bu tutumla yetiştirilen çocukların genellikle pasif ve donuk oldukları görülür. Anne ve babasını kendisine model alamadığı için dışarıdan bir modelle ve çoğunlukla da olumsuz bir modelle özdeşim yapması olasıdır ve zararlı alışkanlıklar edinmeye meyillidir. Aile içinde ilgi göremeyen çocuk, dikkat çekmek için çevresine zarar verici davranışlar sergileyebilir. Sözlü iletişimin yetersizliğinden dolayı dil gelişiminde gecikme yada konuşma bozuklukları ortaya çıkabilir.

Tutarsız Anne Baba Tutumları

Bu tarz ailelerde genellikle anne babanın o anki psikolojik durumu ile ilintili olarak çocuğa karşı sergilenen tutum değişkenlik gösterir. Anne babalar kimi zaman bir davranışı olumlu karşılarken, kimi zaman cezalandırabilirler. Bu durumda çocuk neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda çelişki yaşamaktadır ve dolayısı ile ne zaman nerede ne yapacaklarını bilemezler. Farklı zamanlarda gösterilen tutarsız tutumun yanı sıra, anne ve babanın birbirlerinden farklı tutum içerisinde olmaları da tutarsız anne baba tutumları içerisine girer. Anne ve babanın farklı disiplin anlayışı geliştirmesi sonucunda anne için doğru olan bir şey baba için yanlış olabilir. Bu tarz durumlarda anne ve baba mutlaka aynı görüşe sahip olmalı, biri davranışı olumlu görüp diğeri ceza uygulamamalıdır. Çocuk davranışını onaylayan ebeveyne yakın hissederken diğere karşı öfke duyabilir bu da aile içinde kutuplaşmalara neden olur. Tutarsız tutum sergilenen çocuklar çevrelerine karşı güvensiz, şüpheli ve kararsız bir kişilik yapısı geliştirebilirler.

Olumlu ve sağlıklı aile tutumu

Olumlu ve sağlıklı aile tutumu sevgiyi ve eğitimdeki disiplini dengeli bir şekilde barındıran ve çocuğun temel ihtiyaçlarını en olumlu şekilde karşılayan tutumdur. Tutarlı, esnek, ceza kadar ödülü de barındıran disiplin, çocuğa istenilen davranış ve alışkanlıkları öğretir. Disiplin yeteri kadar ve çocuğun yaşına, içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerine uygun olmalıdır ve anne babalar çocuklarına disiplin verirken aynı zamanda sevgi ve hoşgörüyü yeterli düzeyde göstermelidir. Olumlu davranışlar desteklenerek ödülle pekiştirilmeli, olumsuz istenmeyen davranışlara yönelik cezalar da çocuğun özüne değil, davranışına yönelik olmalıdır. Sevgi ve disiplini dengeli bir şekilde çocuğuna yansıtan ailelerde, çocuk kendi benliğini tanıma, kendini geliştirme imkanı bulur. Doğruları ve yanlışları ile kendisinin değerli olduğunu, kabul gördüğünü mesaj olarak algılayan çocuk, yapıcı, yaratıcı, özgüveni yüksek, sosyal ilişkilerinde başarılı ve davranışlarının sorumluluğunu alabilen bir kişilik geliştirir.